

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ВІДТВОРЕННЯ НАСАДЖЕНЬ ЗА УЧАСТЮ ДУБА ЗВИЧАЙНОГО В УМОВАХ ВОЛОГОЇ ГРАБОВОЇ ДІБРОВИ ПРИМІСЬКИХ ЛІСІВ М. ЛЬВОВА

Розглянуто особливості співвідношення корінних та похідних деревостанів в умовах вологої грабової діброви приміських лісів м. Львова (на прикладі Товщівського лісництва). Проаналізовано хід природного відновлення дуба звичайного. Пропонуємо заходи підвищення продуктивності дубових деревостанів та шляхи забезпечення їх природного відновлення.

Prof. L.I. Kopyi; stud. S.L. Kopyi – NUFWT of Ukraine

Direction rise of productivity and reproducing with oak (*Quercus robur*) participation in conditions of damb hornbeam oak suburban forests of Lviv

Scrutinize special feature correlation fundamental and derivative plantations in conditions of damb hornbeam oak suburban forests of Lviv on example Tovshchiv forestry. We analyse natural motion restoring of oak (*Quercus robur*). Propose rising steps of productivity oak plantations and way for provide natural motion restoring.

Особливої уваги заслуговує проблема природного відновлення лісів зелених зон великих населених пунктів України. Відсутність відпрацьованої технології природного відтворення таких лісів, обумовлює появу зачних площ похідних деревостанів. Це по-своєму не відповідає лісівничим засадам вирощування стійких, високопродуктивних деревостанів, склад яких повинен бути ідентичним історично сформованому протягом тисячоліть у даних лісорослинних умовах. Наші дослідження були зосереджені в найбільш характерних дубових деревостанах, найбільш представленого для навколишніх лісорослинних умов міста Львова вологого грудю. Відповідно до програми досліджень аналіз природного поновлення проведено у деревостанах вологої грабової діброви в межах Товщівського лісництва Львівського ДЛГ [2]. Лісові масиви Товщівського лісництва розташовані на території Західно-Подільського горбогір'я в межах Бібрського та Перемишлянського районів. За видовим складом рослинності територія лісництва відноситься до зони широколистяних лісів лісостепової зони [1]. Клімат району розташування лісництва помірно-континентальний, який характеризується невеликими коливаннями температур, відсутністю сильних морозів, достатньою кількістю опадів, відносно великою вологістю повітря. Тривалість вегетаційного періоду – 212 днів, а середньомісячна температура повітря + 7,3 °С, середньомісячна кількість опадів – 706 мм. Середня глибина промерзання ґрунту – 37 см, а максимальна – 60 см. У цілому клімат району сприятливий для формування деревостанів за участю сосни звичайної, дуба звичайного, ялини європейської, модрина європейської, граба звичайного, бука лісового, ясеня звичайного, клена-явора та інших [2].

Необхідно зазначити, що ліси Товщівського лісництва, які розташовані з південної частини Львова, віднесені до першої групи. На території ліс-

ництва лісові землі займають площу 2548.3 га, в тому числі вкриті лісовою рослинністю – 2493.6 га. Відповідно до проведеного аналізу лісорослинних умов переважна більшість земель відповідає грудовими та сугрудовими трофотопам (діброви, судіброви, бучини, субучини тощо) з помірним та достатнім зволоженням (свіжі та вологі гігротопи). В аналізованих деревостанах проводяться лише лісовідновні рубки, завданням яких є забезпечення відновлення корінного деревостану, який би повноцінно виконував захисні та оздоровчі функції. Найбільш представленою в грудових умовах є волога грабова діброва, де головною лісоутворюючою деревною породою виступає дуб звичайний.

Дуб звичайний у даних умовах є одним з найцінніших та найдревніших видів, який поширений на всій території України за винятком дуже бідних та дуже сухих лісорослинних умов [5]. В Україні за участю дуба сформовані деревостани на площі понад 1.6 млн. га [7]. Не дивлячись на відносно незначну площу дубових лісів, вони мають дуже велике народногосподарське значення. Зокрема, деревина дуба посідає провідне місце за своїми якісними і цінними показниками серед інших деревних порід. Значну цінність мають також кора дуба, яка відрізняється високими дубильними властивостями, листя дуба, що використовується, як корм для дубового шовкопряда, жолуді, які поряд з своїм безпосереднім призначенням для природного відновлення дубових деревостанів можуть використовуватись у харчовій промисловості та як корм свійським і диким тваринам. Насадження за участю дуба мають також велике водоохоронне та ґрунтозахисне значення. Дуб посідає провідне місце серед деревних порід під час створення полезахисних, протиерозійних лісових смуг та при залісенні ярів і балок [8].

Проте дуб належить до деревних порід з відносно рідкою повторюваністю урожайних років, яка за даними окремих дослідників коливається від 4-7 до 10-12 років. Відповідно, середній урожай жолудів у ці роки в умовах Західного Лісостепу, де розташовані досліджувані деревостани, може сягати від 2.3 до 2.7 т/га. В окремо взятому деревостані оптимальні умови для плодоношення дуба формуються при повноті деревостану 0.6-0.7 [4]. Ефективність плодоношення для потреб відновлення дуба визначається кількістю проростків, яка з'являється під наметом лісу, по відношенню до опалих жолудів. Своєрідним відображенням ефективності відтворення корінних деревостанів насінним та штучним шляхом є співвідношення корінних та похідних деревостанів у межах даного лісництва. З цією метою нами було проведено типологічний аналіз вологої грабової діброви (табл. 1). На підставі проведених досліджень встановлено, що відсоток використання типологічного потенціалу вологої грабової діброви в умовах Товцівського лісництва становить 83.8 %. Найнижчий відсоток (70,7 %) використання типологічного потенціалу даного типу лісу відзначено у віковій групі до 10 років, а найвищий (99,7 %) – характерний для вікової групи 21-30 років. Типологічний аналіз деревостанів проведений нами у кожній з вікових груп даного типу лісу дав змогу відзначити істотну перевагу похідних деревостанів у вікових групах 11-20 р. понад 69 %, 21-30 р. понад 85 %, у віковій групі 41-50 р. понад 55 % і

поступове зростання корінних деревостанів у вікових групах 51-60 р. до 97 % та 71-80 р. понад 85 %. Встановлені нами співвідношення дають підстави стверджувати, що протягом останніх декількох десятиріч не надавалось належної уваги забезпеченню не тільки природного відновлення дубових деревостанів, а й штучному їх відтворенню, про що свідчить значна кількість похідних деревостанів у вікових групах до 40 років. У результаті несвоєчасного проведення доглядових рубань у молодому віці до 20 р. відбувається випадання головної лісоутворюючої породи – дуба звичайного зі складу деревостану. Наявність значної кількості корінних деревостанів у вікових групах даного типу лісу віком понад 50 р. вказує на дотримання вимог щодо своєчасного проведення доглядових рубань у 60-х роках. Це дало змогу забезпечити перевагу головної лісоутворюючої породи у складі сформованих деревостанів у насадженнях даних вікових груп.

З метою встановлення особливостей природного поновлення дуба звичайного у пристигаючих та стиглих дубових деревостанах вологої грабової діброви Товщівського лісництва, проведено облік природного поновлення під наметом деревостанів та на закультивованій лісосіці. Результати досліджень представлено в табл. 2.

Проведені дослідження дали змогу відзначити, що під наметом пристигаючих та стиглих деревостанів за участю дуба звичайного відсутній, або недостатньо представлений підріст дуба звичайного. Лише у столітньому деревостані незначної повноти в існуючих вікнах та на узліссі було обліковано декілька екземплярів різновікового підросту дуба звичайного. Натомість у достатній кількості представлений підріст граба, клена-явора, ясена звичайного, клена гостролистого та інших деревних порід. В окремих випадках було обліковано підріст 5-7 деревних порід. Однією з основних причин відсутності підросту дуба звичайного під наметом вищезазначених деревостанів є недостатня освітленість [4, 6]. Як показали проведені нами дослідження, сила світлового потоку під наметом насаджень становить від 3 до 11 % освітленості відкритого місця. Своєрідним підтвердженням встановленої закономірності є облікований підріст у кількості 1.4 тис. шт./га у міжряддях закультивованої лісосіки. Підріст дуба звичайного у даних умовах зберігся у міжряддях після штучного закультивування лісосіки. Достатня кількість світла дала змогу успішно конкурувати і вижити в боротьбі зі значною порослю другорядних деревних видів, чагарників та трав'яного вкриття дубу звичайному, для забезпечення нормального існування якого не проводились жодні заходи.

Аналіз звітної документації лісництва дав змогу відзначити, що тут відсутній перелік заходів щодо сприяння природному поновленню дуба звичайного перед та під час проведення лісовідновних рубань. Лісовою охороною не проводяться спостереження та не фіксуються роки значних урожаїв дуба звичайного. У лісництві не передбачені планові заходи щодо ефективного використання жолудів для природного відновлення дубових лісостанів у роки значних урожаїв.

З метою забезпечення підвищення продуктивності насаджень та ефективного використання потенційних можливостей природного відновлення дуба звичайного в умовах вологої грабової діброви доцільно передбачити проведення наступних заходів:

- дотримуватись своєчасного проведення доглядових рубань у молодняках даного типу лісу, за участю дуба звичайного;
- передбачити проведення моніторингових досліджень періодичності врожайних років;
- опрацювати теоретичні основи моделювання наступлення років значного врожаю жолудів дуба звичайного;
- запропонувати перелік лісогосподарських заходів щодо сприяння природному поновленню підчас врожайного року (рихлення лісової підстилки, розрідження другого ярусу, вирубка підліску, проведення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства);
- підготувати резервний перелік ділянок стиглих дубових деревостанів в яких передбачається проведення відновної рубки в роки значного урожаю жолудя;
- провести підбір ділянок пристигаючих деревостанів віком понад 80 років з метою проведення заходів щодо сприяння природному поновленню в врожайні роки дуба та створення оптимальних умов освітлення для накопичення підросту дуба під наметом цих насаджень;
- опрацювати перелік лісовідновних рубок системи суцільних (рубань Корнаковського), поступових, вибіркових та комбінованих та здійснити їх адаптацію до існуючих умов з метою забезпечення оптимального використання потенційних можливостей природного відновлення дуба звичайного в врожайні роки;
- забезпечити своєчасне та якісне проведення доглядових рубань в дубових молодняках з метою формування корінних деревостанів з перевагою у складі дуба звичайного;
- передбачити проведення лісовідновних рубань у дубових деревостанах вологої грабової діброви лише в насінневі роки після опадання жолудя у період (осінь, зима поточного та рання весна наступного року).

Література

1. Генсірук С.А., Нижник М.С., Копій Л.І. Ліси Західного регіону України. – Львів: Атлас, 1998. – 408 с.
 2. Герушинский З.Ю. Определитель типов леса Украинских Карпат (практические рекомендации). – Львов: Облполиграфиздат, 1987. – 164 с.
 3. Воробьев Д.В. Типы лесов европейской части СССР. – К.: Изд-во АН УССР, 1953. – 450 с.
 4. Бондаренко В.Д., Копий Л.И. Динамика отпада и пути сохранения самосева дуба в условиях западной лесостепи// Лесной журнал: Изв. ВУЗов. – 1986, № 4. – С. 15-18.
 5. Жуков А.Б. Дубравы СССР. – М.-Л.: Гослесбумиздат, 1949. – 351 с.
 6. Копий Л.И. Сохранность и рост самосева дуба черешчатого на вырубках западной лесостепи// Лесная геобот. и биол. древ. растений. – Брянск. – 1986. – С. 63-67.
 7. Лосицкий К.Б. Восстановление дубрав. – М.: Сельхозиздат, 1963. – 358 с.
 8. Пятницкий С.С. Дубравы Советского Союза и повышение их производительности. – К.: Наук. думка, 1968. – 327 с.
-